

Izvori obveza

Izv. prof. dr. sc. Tomislav Karlović
Katedra za rimsko pravo
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Akademska godina 2019./2020.

I. Izvori obveza

<u>1) KONTRAKTI</u>	<u>2) KVAZIKONTRAKTI</u>	<u>3) DELIKTI</u>	<u>4) KVAZIDELIKTI</u>
A) VERBALNI	A) NEGOTIORUM GESTIO	A) CIVILNI	A) IUDEX QUI LITEM...
B) LITERALNI	B) COMMUNIO INCIDENS	B) HONORARNI	B) ACTIO DE DEIECTIS..
C) REALNI	C) CONDICTIONES SINE CAUSA		C) ACTIO DE POSITIS...
D) KONSENZUALNI			D) ACTIO FURTI ET ...
E) INOMINATNI			
*PAKTI			

II. Obveze iz kontrakata

(Gai. 3,89: "aut enim re contrahitur obligatio aut verbis aut litteris aut consensu")

VERBALNI	LITERALNI	REALNI	KONSENZUALNI	INOMINATNI
1) NEXUM	1) <u>NOMEN TRANSCRIPTICIUM</u>	1) MUTUUM	1) <u>EMPTIO</u>	1) PERMUTATIO
2) VADIATURA		2) FIDUCIJA	<u>VENDITIO</u>	2) AESTIMATUM
3) PRAEDIATURA	2) CHIROGRAPHIA	3) DEPOSITUM	2) LOCATIO	3) PREKARIJ
4) <u>STIPULACIJA</u>	3) SYNGRAPHAE	4) COMMODATUM	CONDUCTIO	
5) DOTIS		5) CONTRACTUS	3) SOCIETAS	
DICTIO		PIGNERATICIUS	4) MANDATUM	
6) PROMISSIO				
IURATA LIBERTI				

III. Verbalni kontrakti

- Verbalni kontrakti staroga civilnog prava: *nexum*, *vadiatura*, *praediatura* (formalistički)
- *Nexum* – ugovor o zajmu koji nastaje u obliku gesta per aes et libram uz nuncupatio (Mitteis da se radi o automancipaciji)
- *Vadiatura* – ugovor o jamstvu, *vas* je jedini *obligatus*
- *Praediatura* – jamstvo u sudskom procesu i kod ugovora s državom

Nexum

- *Varro, De ling. lat. 7,105 Nexum Manilius scribit omne quod per aes et libram geritur, in quo sint mancipia; Mucius, quae per aes et libram fiant, ut obligentur, praeter quod mancipio detur. Hoc verius esse ipsum verbum ostendit, de quo quaerit; nam id est, quod obligatur per libram neque suum fit, inde nexum dictum. Liber, qui suas operas in servitatem pro pecunia quam debet dat, dum solveret nexus vocatur, ut ab aere obaeratus. Hoc C. Poetelio Libone Visolo dictatore sublatum ne fieret; et omnes qui bonam copiam iurarunt, ne essent nexi dissoluti.*
- Manlije piše da se pod pojmom *nexum* razumijeva sve ono o čemu se zaključuju pravni poslovi *per aes et libram*, u što ulaze i *mancipia*. Mucije, međutim, smatra da tu ulaze svi poslovi koji se obavljaju *per aes et libram* u cilju stvaranja obveze, izuzev onoga što se daje u *mancipium*. Da je ovo drugo (mišljenje) ispravnije, pokazuje i sama riječ o kojoj se radi, jer ono što se stječe obvezom *per aes et libram* ne prelazi u vlasništvo onoga tko ga prima, pa se zbog toga i naziva *nexum*. Slobodan čovjek koji je zbog duga unajmio svoj rad poput roba sve dok obvezu ne namiri, naziva se *nexus* jer je zbog duga opterećen. To je bilo od strane Kaja Petelija, za vrijeme dok je bio diktator Libon Visolij, ukinuto za ubuduće pa su svi oni koji su položili zakletvu da imaju imovinu bili oslobođeni iz *nexuma*.

Nexum - nuncupatio

- *Festus, De verb. sign. (Nuncupata) Nuncupata pecunia est, ut ait Cincius in LII de officio iurisconsulti, nominata, certa, nominibus propriis pronuntiata. 'Cum nexum faciet mancipiumque, uti lingua nuncupassit, ita ius esto', id est: uti nominarit locutusve erit, ita ius esto.*
- Kako kaže Cincije u drugoj knjizi o dužnostima pravnika, riječi »nuncupata pecunia«, znače imenovan, određen, svojim posebnim imenom, nazvani novac. Izrazi »Kada se zaključuje nexum i mancipacija, tada onako kako se riječima izrekne, tako neka bude pravo«, znače: onako kako je netko izjavio i govorio, tako neka bude.

Vadiatura - vadimonium

- *Gai, Inst. 4, 184—185 Cum autem in ius vocatus fuerit adversarius, neque eo die finiri potuerit negotium, vadimonium ei faciendum est, id est ut promittat se certo die sisti. Fiunt autem vadimonia quibusdam ex causis pura, id est sine satisfactione, quibusdam cum satisfactione, quibusdam iureiurando, quibusdam recuperatoribus suppositis, id est ut qui non steterit, is protinus a recuperatoribus in summam vadimonii condemnetur; eaque singula diligenter praetoris edicto significantur.*
- Ako je osoba pozvana na sud bila dužnik, pa se spor nije mogao dovršiti istoga dana, on je trebao dati *vadimonium*, to jest obvezati se da će određenog dana (ponovo) pristupiti pred sud. *Vadimonium* je u nekim slučajevima samostalan, to jest bez osiguranja, a u nekim slučajevima s osiguranjem, u nekim s polaganjem zakletve, u nekima s uključivanjem *recuperatores*, to jest zbog toga što će u slučaju, ako se on (dužnik) ne pojavi pred sudom, odmah biti od strane rekuperatora osuđen da plati iznos vadimoniuma; sve je to posebno i točno opisano u pretorovom ediktu.

Stipulacija

- strogi formalistični kontrakt koji nastaje svečanim pitanjem budućeg vjerovnika i neposrednim sukladnim odgovorom budućeg dužnika (*"Spondesne mihi centum dare? Spondeo"* - *sponsio*)
 - jednostrano obvezujući kontrakt *stricti iuris*, apstraktni
 - *cautio* – od dokaznog lista kod Just. dispozitivni
-
- *Exceptio doli* *querella non numeratae pecuniae* – teret dokaza, rok (1.-5.-2.g.)
 - *Legis actio per iudicis arbitrive postulationem*
 - *condictio certae creditae pecuniae, condictio certae rei, actio incerti ex stipulatu*

- Gai, Inst 3,92 — 93 *Verbis obligatio fit ex interrogatione et responsione, veluti 'Dari spondes? Spondeo.' 'Dabis? Dabo.' 'Promittis? Promitto.'* *'Fidepromittis? Fide-promitto.'* *'Fideiubes? Fideiubeo.'* *'Facies? Faciam.'* *Sed haec quidem verborum obligatio 'Dari spondes? Spondeo' propria civium Romanorum est; ceterae vero iuris gentium sunt, itaque inter omnes homines, sive cives Romanos sive peregrinos, valent ... etiam hae tamen inter cives Romanos valent, si modo Graeci sermonis intellectum habeant; et e contrario quamvis Latine enuntientur, tamen etiam inter peregrinos valent, si modo Latini sermonis intellectum habeant. at illa verborum obligatio 'Dari spondes? Spondeo' adeo propria civium Romanorum est, ut ne quidem in Graecum sermonem per interpretationem proprie transferri possit, quamvis dicatur a Graeca voce figurata esse.*
- Verbalna obveza nastaje iz pitanja i odgovora, na primjer: »Da li obećaješ da ćeš (nešto) dati?« — »Obećajem«. »Da li ćeš dati« — »Dat ću«. »Obećaješ li?« — »Obećajem«. »Daješ li svoju riječ?« — »Dajem«. »Da li jamčiš?« — »Jamčim«. »Da li ćeš učiniti?« — »Učinit ću«. Međutim, obveza koja se zaključuje ovim riječima: »Da li obećaješ da ćeš dati?« — »Obećajem«, moguća je samo za rimske građane, dok su ostale (tj. nastaju) po općem pravu pa vrijede za sve ljude, bilo da su Rimljani, bilo peregrini. Pa i u slučaju kada su bile izgovorene grčkim riječima, ... i one vrijede za rimske građane ako razumiju grčki jezik, i obrnuto, makar bile izgovorene latinski, one vrijede i za peregrine ako razumiju latinski jezik. Ali ipak verbalna obveza: »Da li obećaješ da ćeš dati?« — »Obećajem«, upravo je za to moguća samo za rimske građane, što se na grčki jezik ne može u pravom smislu tumačenjem ni prevesti, bez obzira na to što se kaže da je napravljena prema grčkoj riječi.

Consensus kao temelj svih ugovora

- D. 2,14,1,3 (Ulpianus lib. 4 ad edictum) ...*nullum esse contractum, nullam obligationem, quae non habeat in se conventionem, sive re sive verbis fiat: nam et stipulatio quae verbis fit, nisi habeat consensum, nulla est.*
- Nevaljan je ugovor, nevaljana obveza, ukoliko se ne osniva na dogovoru, učinjenom bilo predajom stvari bilo riječima, naime i *stipulatio* koja se zasniva riječima, ukoliko se ne osniva na suglasnosti stranaka, nevaljana je.

Inter praesentes et loquentes

- D. 45,1,1pr. (Ulpianus lib. 48 ad Sabinum) *Stipulatio non potest confici nisi utroque loquente: et ideo neque mutus neque surdus neque infans stipulationem contrahere possunt: nec absens quidem, quoniam exaudire invicem debent. Si quis igitur ex his vult stipulari, per servum praesentem stipuletur, et adquiret ei ex stipulatu actionem. Item si quis obligari velit, iubeat et erit quod iussu obligatus.*
- Stipulacija ne može nastati ako obje stranke ne mogu govoriti: i stoga ni nijem ni gluh ni dijete ne mogu zasnovati obvezu stipulacijom, a niti odsutan jer mora čuti suprotnu stranu. Ako netko on njih želi stipulirati (biti vjerovnik iz stipulacije), može sklopiti ugovor (stipulaciju) posredstvom roba, i preko njega stječe pravo na tužbu. I ako se netko želi obvezati stipulacijom, neka naredi i bit će obvezan putem *actio in iussu*.

Continuus actus

- D. 45,1,1,1 (Ulpianus lib. 48 ad Sabinum) *Qui praesens interrogavit, si antequam sibi responderetur discessit, inutilem efficit stipulationem: sin vero praesens interrogavit, mox discessit et reverso responsum est, obligat: intervallum enim medium non vitiavit obligationem.*
- Tko prisutan postavi pitanje te prije nego mu bude odgovoreno ode, čini nevaljanom stipulaciju; no, međutim, ako prisutan postavi pitanje, zatim ode, i nakon što se vrati bude mu odgovoreno, obveza nastaje; srednji vremenski razmak ne onemogućava obvezu.

-
- D. 45,1,137pr. (Venuleius lib. 1 stipulationum) *Continuus actus stipulantis et promittentis esse debet ut tamen aliquod momentum naturae intervenire possit et comminus responderi stipulanti oportet: ceterum si post interrogationem aliud acceperit, nihil proderit, quamvis eadem die spondisset.*
 - Mora postojati kontinuitet radnji stipulanta i promisora, iako može postojati prirodni vremenski interval između njih, i promisor mora odgovoriti u prisutnosti stipulanta. Uostalom, ako bi što drugo prihvatio nakon pitanja, ne bi došlo do sklapanja posla, iako bi odgovorio isto dan.

-
- D. 45,1,1,3 (Ulpianus lib. 48 ad Sabinum) *Cum adicit aliquid vel detrahit obligationi, semper probandum est vitiatam esse obligationem, nisi stipulatori diversitas responsionis ilico placuerit: tunc enim alia stipulatio contracta esse videtur.*
 - Kad što doda ili oduzme obvezi, utvrđeno je da se time uvijek obveza čini nevaljanom, osim ako stipulant odmah ne odobri promjenu u odgovoru, tada se naime smatra da je ugovorena druga stipulacija.
 - D. 45,1,65pr. (Florentinus lib. 8 institutionum) *Quae extrinsecus et nihil ad praesentem actum pertinentia adieceris stipulationi, pro supervacuis habebuntur nec vitiabunt obligationem, veluti si dicas: "arma virumque cano: spondeo", nihilominus valet.*
 - Ako što strano ili nepotrebno dodaš stipulaciji, uzima se kao suvišno i neće učiniti obvezu nevaljanom, kao ako na primjer kažeš: „pričam o oružju i čovjeku, obećavam“, ona je ništa manje valjana.

Sudužnici

- *D. 45,2,6,3 Iulianus lib. 52 digestorum Duo rei sine dubio ita constitui possunt, ut et temporis ratio habeatur, intra quod uterque respondeat: modicum tamen intervallum temporis, item modicus actus, qui modo contrarius obligationi non sit, nihil impedit, quo minus duo rei sunt. Fideiussor quoque interrogatus inter duorum reorum responsa si responderit, potest videri non impedire obligationem reorum, quia nec longum spatium interponitur nec is actus, qui contrarius sit obligationi.*
- Dva sudužnika se mogu bez sumnje obvezati uz ograničenje vremenom da se oba obvežu u određenom roku; umjereni interval i posao koji nije protivan obliku obveze ne sprječavaju postojanje dva sudužnika. Ako bi jamac odgovorio između dvojice sudužnika, može se uzeti da to ne sprječava njihovu obvezu, jer ne postoji duži vremenski period niti posao koji je suprotan obvezi.
- Problem: može li korealna stipulacija nastati putem dva odvojena pitanja i odgovora ili je bilo nužno da pitanja budu postavljena u nizu dok bi određeni period bio dopušten tek između dva odgovora?

-
- *D. 45,2,12pr. Venuleius lib. secundo stipulationum Si ex duobus, qui promissuri sint, hodie alter, alter postera die responderit, Proculus non esse duos reos ac ne obligatum quidem intellegi eum, qui postera die responderat, cum actor ad alia negotia discesserit vel promissor, licet peractis illis rebus responderit.*
 - Ako bi od dvojice, koji bi se obvezali, jedan danas, drugi sutra odgovorio, Proculus smatra da oni ne bi bili sudužnici, niti je onaj koji bi drugi dan odgovorio bio obvezan, jer je stipulant prišao drugim poslovima ili bi promisor odgovorio nakon što su ti poslovi obavljani.

Cautio prije Justinijana

- *Pauli, Sent. 5,7,1-2 Obligationum firmandarum gratia stipulationes inductae sunt, quae quadam verborum sollemnitate concipiuntur, et appellatae, quod per eas firmitas obligationum constringitur: stipulum enim veteres firmum appellaverunt. (2). Verborum obligatio inter praesentes, non etiam inter absentes contrahitur. Quod si scriptum fuerit instrumente promississe aliquem, perinde habetur, atque si interrogatione praecedente responsum sit.* (Stipulacije su uvedene u svrhu učvršćivanja obveza i one su zaključivane upotrebom određenih formalističkih izraza, a nazvane su tako da bi se njima postiglo učvršćivanje obveza; stari su, naime, riječju »stipulum« označivali ono što je tvrdo. Verbalna obveza zaključuje se između prisutnih, a ne i odsutnih osoba. Ako je u pismenoj ispravi napisano da se netko obvezao, to treba smatrati (valjanim) kao da je na prethodno postavljeno pitanje (usmeno) odgovoreno.
- *C. 8,37(38),10 (Imp. Leon 472.g.) Omnes stipulationes, etiamsi non sollemnibus vel directis, sed quibuscumque verbis pro consensu contrahentium compositae sint, legibus cognitae suam habeant firmitatem.*

Cautio

- C. 8,37,14,2 Imperator Justinianus *Et si inter praesentes partes res acta esse dicitur, et hoc esse credendum, si tamen in eadem civitate utraque persona in eo die commanet, in quo huiusmodi instrumentum scriptum est, nisi is, qui dicit sese vel adversarium abesse, liquidis ac manifestissimis probationibus et melius quidem, si per scripturam, sed saltem per testes undique idoneos et omni exceptione maiores ostenderit sese vel adversarium suum eo die civitate afuisse: sed huiusmodi scripturas propter utilitatem contrahentium esse credendas.*
- I ako je rečeno da je stipulacija izvršena među prisutnima, ovo se također ima uzeti istinitim, ako su obje strane bile u istom gradu isti dan kad je sastavljena isprava, osim ako onaj koji tvrdi da su bili odsutni on ili druga strana, likvidnim i jasnim dokazima – najbolje pismeno, ali i pouzdanim svjedocima glede kojih nema prigovora – pokaže da on ili njegov protivnik nisu bili u gradu taj dan: ali će se ovakve isprave zbog koristi strankama uzeti kao istinite.

-
- *Justiniani, Inst. 3,29,2 Est prodita stipulatio, quae vulgo Aquiliana appellatur, per quam stipulationem contingit, ut omnium rerum obligatio in stipulatum deducatur et ea per acceptilationem tollatur. Stipulatio enim Aquiliana novat omnes obligationes et a Gallo Aquilio ita composita.*
 - Uvedena je stipulacija koja se obično naziva Akvilijeva; tom se stipulacijom svaka obveza može pretvoriti u stipulaciju i nakon toga ukinuti akceptilacijom. Akvilijeva stipulacija može izvršiti novaciju svake obveze, a nju je (tako) sastavio Galus Akvilijus.

Quaerella/exceptio non numeratae pecuniae

- CJ. 4,30,7 Imp. Alexander A. Iuliano et Ammoniano (a. 223) Si quasi accepturi mutuam pecuniam adversario cavistis, quae numerata non est, per conditionem obligationem repetere, etsi actor non petat, vel exceptione non numeratae pecuniae adversus agentem uti potestis. (Ako si parničnom protivniku (drugoj stranci) izdao priznanicu (ispravu) kao da si primio novac na zajam, a taj ti novac nije predan, možeš kondikcijom tražiti da ti se priznanica vrati, pa i ukoliko vjerovnik ništa ne traži; a ako on pokrene spor, možeš se protiv njega koristiti prigovorom *non numeratae pecuniae*.)
- *D. 22,3,25,4 Paulus libro tertio quaestionum Sed haec, ubi de solutione indebiti quaestio est. sin autem cautio indebite exposita esse dicatur et indiscrete loquitur, tunc eum, in quem cautio exposita est, compelli debitum esse ostendere, quod in cautionem deduxit, nisi ipse specialiter qui cautionem exposuit causas explanavit, pro quibus eandem conscripsit: tunc enim stare eum oportet suae confessioni, nisi evidentissimis probationibus in scriptis habitis ostendere paratus sit sese haec indebite promisisse.* (Ali kada se postavlja pitanje ispunjenja (isplate) nedugovanog, pa se tvrdi da je na iznos koji nije isplaćen izdana priznanica (pismena isprava), a o tome (dugu) nema nikakvog (drugog) sigurnog dokaza, tada treba zahtijevati od onoga kome je priznanica izdana da dokaže postojanje duga koji je naveden u priznanici, ako onaj tko je priznanicu izdao ne izloži posebno razloge zbog kojih je to napisao. U tom, naime, slučaju on se mora držati svoje izjave (priznanja) ako veoma jasnim dokazima, koji su sadržani u pisanim ispravama, ne dokaže da je tu obvezu preuzeo premda mu isplata nije izvršena.)

-
- *Dotis dictio* – formalistično obećanje miraza jednostranim izgovaranjem određene formule uz naznaku miraznih predmeta
 - *Promissio iurata (iusiurandum) liberti* – prisega kojom se oslobođenik obvezuje bivšem gospodaru na određena davanja ili službe

IV. Literalni kontrakti

- *Nomen transscripticium (expensilatio)* – obveza nastaje upisom u vjerovnikovu blagajničku knjigu (*codex accepti et expensi*)
- *Nomina arcaria* – nije izvor obveze, samo dokaz
- *Nomina transscripticia* – izvor obveze:
 - a) *a re in personam* – pretvara već postojeću obvezu u obvezu *litteris*
 - b) *a persona in personam* – izmjena osobe dužnika
- jednostrana obveza *stricti iuris* na platež novca

-
- u helenističkom svijetu, za peregrine
 - Chirographa – pismeni kontrakt u obliku zadužnice, dispozitivne naravi, subjektivno pisana – u 1. licu
 - Syngraphae – sastavljene pred svjedocima objektivno - u 3. licu
 - “*Roma parla, Oriente scrive*”

Realni kontrakti

- nastaju neformalnom predajom stvari u imovinu obveznika ("*re contrahitur obligatio*"), obveza na vraćanje
- kod Gaja samo *mutuum* i *condictio indebiti* – *re* bi označavalo samo nastanak obveze prijenosom vlasništva
- kod Justinijana – *mutuum*, *commodatum*, *depositum*, *contractus pignericus*

<u>MUTUUM</u>	<u>FIDUCIJA</u>	<u>DEPOSITUM</u>	<u>COMMODATUM</u>	<u>CONTR. PIGNERATICIUS</u>
1) STRICTI IURIS	BONAE FIDEI	BONAE FIDEI	BONAE FIDEI	BONAE FIDEI
2) VLASNIŠTVO	VLASNIŠTVO DARE	DETENCIJA FACERE	DETENCIJA FACERE	IZVEDENI POSJED FACERE
3) ZAJMODAVAC	FIDUCIJANT	DEPONENT	KOMODANT	CREDITOR PIGNERATICIUS
4) ZAJMOPRIMAC	FIDUCIJAR	DEPOZITAR	KOMODATAR	DEBITOR PIGNERATICIUS
5) CONTRACTUS UNILATERALIS	CONTR. BILATERALIS INAEQUALIS	CONTR. BILATERALIS INAEQUALIS	CONTR. BILATERALIS INAEQUALIS	CONTR. BILATERALIS INAEQUALIS
6) KONDIKCIJE	ACTIO FIDUCIAE	ACTIO DEPOSITI	ACTIO COMMODATI	ACTIO PIGNERATICIA
	DIR. ILI CONTR.	DIR. ILI CONTR.	DIR. ILI CONTR.	DIR. ILI CONTR.
7) GENERIČNE	NEPOTROŠNE	NEPOTROŠNE	NEPOTROŠNE	NEPOTROŠNE STVARI
8) ODGOVORNOST: NAČELO "GENUS NON PERIT"	OBA DO C.L. IN ABSTRACTO	DEPOZITAR DOLUS I CULPA LATA, A DEPONENT DO CULPA LEVIS IN ABSTRACTO	KOMODANT ZA DOLUS I CULPU LATU, A KOMODATAR SVE DO KUSTODIJE	OBA ODGOVARAJU DOCULPE LEVIS IN ABSTR.
9) KAMATE MOGU,	AKCESORNI PR.	LUKRATIVAN PR.	LUKRATIVAN PR.	AKCESORNI PRAVNI
ALI POSEBNO	POSAO	POSAO	POSAO	POSAO

Zajam (Mutuum)

- zajmodavac zajmoprimcu predaje u VLASNIŠTVO određenu količinu zamjenjivih stvari, a zajmoprimac se obvezuje vratiti jednaku količinu istovrsne stvari (*idem genus*)
- *negotium stricti iuris, contractus unilateralis*
- Predmet – *res fungibiles (Genus non perit.)*

- Razlika spram – PERMUTATIO – jedna stvar za drugu; - COMMODATUM - zajmoprimac se obvezuje vratiti istu stvar, a komodatar istu

Načini nastanka obveze

- Redovni oblik – predaja od strane vjerovnika izravno dužniku
- Posebni oblici:
 - a) uputa od strane vjerovnika;
 - b) usmeni sporazum o promjeni osnove dugovanja
 - c) predaja stvari na prodaju da bi se zadržala kupovna kao zajam (nepravi *contractus mohatrae*)

-
- D. 12,1,15 (Ulpianus libro 31 ad edictum) *Singularia quaedam recepta sunt circa pecuniam creditam. Nam si tibi debitorem meum iussero dare pecuniam, obligaris mihi, quamvis meos nummos non acceperis. Quod igitur in duabus personis recipitur, hoc et in eadem persona recipiendum est, ut, cum ex causa mandati pecuniam mihi debeas et convenerit, ut crediti nomine eam retineas, videatur mihi data pecunia et a me ad te profecta.*
 - Kod zajma u novcu prihvaćenu su i određena posebna pravila.
(a) Naime, ako naložim svom dužniku da tebi preda novac, obvezan si meni, iako nisi primio moj novac. (b) Što je prihvaćeno glede dvije osobe treba prihvatiti i kada je riječ o jednoj osobi tako da kada mi duguješ iz ugovora o mandatu te bude dogovoreno da ćeš zadržati (dugovati) iz zajma, uzima se kao da si mi (prvo) dao novac (nazad) te da sam ti ga nakon toga predao.

Contractus mohatrae

- D. 12,1,11pr. (Ulpianus libro 26 ad edictum) *Rogasti me, ut tibi pecuniam crederem: ego cum non haberem, lancem tibi dedi vel massam auri, ut eam venderes et nummis uteris. Si vendideris, puto mutuam pecuniam factam. Quod si lancem vel massam sine tua culpa perdidideris prius quam venderes, utrum mihi an tibi perierit, quaestionis est. Mihi videtur Nervae distinctio verissima existimantis multum interesse, venalem habui hanc lancem vel massam nec ne, ut, si venalem habui, mihi perierit, quemadmodum si alii dedissem vendendam: quod si non fui proposito hoc ut venderem, sed haec causa fuit vendendi, ut tu uteris, tibi eam perisse, et maxime si sine usuris credidi.*
- Pitao si me da ti pozajmim novac: kako ga nisam imao dao sam ti zdjelu ili zlatnu šipku da je prodaš i iskoristiš novac. Ako si je prodao, smatram da je nastao zajam novca. Ali ako si zdjelu ili šipku bez krivnje izgubio prije prodaje, pitanje je je li propala tebi ili meni (tko snosi odgovornost). Čini mi se da je najbolje Nervino razlikovanje procjenjujući prema tome jesam li htio prodati zdjelu ili šipku ili nisam – ako jesam, ja ću snositi odgovornost, kao da sam je dao drugome da je proda; s druge strane, ako ne, već je bila za prodaju kako bi ti iskoristio novac, ti ćeš snositi odgovornost, a posebno ako sam ti dao bez kamata.

Zajam i *cautio*

- Zadužnica– dokaz o izručenom zajmu, daje dužnik:
 - *QUERELLA NON NUMERATE PECUNIAE*
 - *EXCEPTIO NON NUMERATE PECUNIAE*
- CJ. 4,30,7 Imp. Alexander A. Iuliano et Ammoniano (a. 223) *Si quasi accepturi mutuam pecuniam adversario cavistis, quae numerata non est, per conditionem obligationem repetere, etsi actor non petat. Vel exceptione non numeratae pecuniae adversus agentem uti potestis.*
- Ako si protivnoj strani izdao pismenu priznanicu (ispravu) kao da si primio novac na zajam, a taj ti novac nije predan, možeš kondikcijom tražiti da ti se priznanica vrati, ukoliko vjerovnik ništa ne potražuje, a ako on pokrene spor, možeš se protiv njega koristiti prigovorom *non numeratae pecuniae*.

Zajam i *cautio*

- CJ. 4,30,14 Imp. Iustinianus A. Menae pp. (a. 528) *In contractibus, in quibus pecuniae vel aliae res numeratae vel datae esse conscribuntur, non intra quinquennium, quod antea constitutum erat, non numeratae pecuniae exceptionem obicere possit, qui accepisse pecunias vel alias res scriptus sit, vel successor eius sed intra solum biennium continuum, ut eo lapsa nullo modo querella non numeratae pecuniae introduci possit: his scilicet, qui propter aliquas causas specialiter legibus expressas etiam lapsa quinquennio in praeteris temporibus diuvabantur, etiam in postenim, licet biennium pro quinquennio statutum est.*
- U ugovorima u kojima se pismenom ispravom tvrdi da su novac ili neke druge stvari isplaćene ili predane ne može se u roku od pet godina, kako je ranije bilo određeno, isticati prigovor *non numeratae pecuniae*, nego osoba za koju piše da je primila novac ili druge stvari, odnosno njezin nasljednik, mogu to učiniti samo u neprekinutom periodu od dvije godine, pa kada taj period istekne, ne može se ni u kakvom slučaju dozvoliti *querella non numeratae pecuniae*. Ipak, oni kojima je u ranije doba zbog određenih razloga izričito zakonima bilo dozvoljeno da i po proteku perioda od pet godina to učine, moći će se i ubuduće istim pravnim sredstvom služiti, makar da je, umjesto petogodišnjeg, određen dvogodišnji period.

Usurae

- utužive kamate – *stipulatio usurarum*
- *stipulatio sortis et usurarum* jer:
 - D. 12,1,11pr. (Ulpianus libro 26 ad edictum) *Si tibi dedero decem sic, ut novem debeas, Proculus ait, et recte, non amplius te ipso iure debere quam novem. Sed si dedero, ut undecim debeas, putat Proculus amplius quam decem condici non posse.*
 - Ako ti dam 10 da bi dugovao 9, Proculus kaže, i točno, ne mogu te tražiti više od 9. Ali ako dam (10) da duguješ 11, Proculus smatra da ne mogu tražiti tužbom više od 10.
- nenovčani zajam – u kasnije carsko doba i *nudo pacto*

Senatus consultum Macedonianum

- vrijedi samo za zajam (i ako stipulirana svota) novca (prošireno tumačenjem i na druge stvari), ali ne za kupnju ili drugi naplatni posao
- D. 14,6,1pr. (Ulpianus 29 ad edictum) *Verba senatus consulti Macedoniani haec sunt: 'Cum inter ceteras sceleris causas Macedo, quas illi natura administrabat, etiam aes alienum adhibuisset, et saepe materiam peccandi malis moribus praestaret, qui pecuniam, ne quid amplius diceretur incertis nominibus crederet: placere, ne cui, qui filio familias mutuam pecuniam dedisset, etiam post mortem parentis eius, cuius in potestate fuisset, actio petitioque daretur, ut scirent, qui pessimo exemplo faenerarent, nullius posse filii familias bonum nomen exspectata patris morte fieri'.*
- Riječi (sadržaj) senatskog mišljenja Macedonijanovog su sljedeće: Budući da je pored ostalih razloga za zločine, koji su proizlazili iz njegove naravi, Macedon još i zajmove zaključivao pa tako često svojim zlim navikama davao povod za dalje zloće, da ne bi ubuduće netko pozajmljivao novac nesigurnim dužnicima, odlučeno je da se onome tko daje zajam sinu koji je bio pod očinskom vlašću ni nakon smrti oca pod čijom je vlašću bio ne dozvoli osobna tužba ni stvarna tužba, da bi znali oni koji se bave najgorom vrsti lihvarjenja (davanja novca s kamatama) da ni nakon smrti oca obitelji (pater familias) ne mogu očekivati da će im sinovi biti sigurni dužnici.

Faenus nauticum

- vjerovnik daje novac koji treba prevesti brodom ili se za novac treba kupiti roba koja će biti prevezena, zajam vraćen samo ako sretno stigne na odredište
- kamate mogu biti i neformalno ugovorene; nisu ograničene
- *Pauli, Sent. 2,14,3 Traiecticia pecunia propter periculum creditoris, quamdiu navigat navis, infinitas usuras recipere potest.* (Za novac koji se daje na ime pomorskog zajma, zbog rizika koji pada na vjerovnika, mogu se, za vrijeme dok je brod na plovidbi, primiti neograničene kamate.)
- rizik slučajne propasti snosi vjerovnik
- *D. 22,2,3 (Modestinus 4 regul.) In nautica pecunia ex eo die periculum spectat reditorem, ex quo naveni navigare conveniat.* (Kod pomorskog zajma rizik pada na vjerovnika od trenutka kada je ugovoreno da brod počne plovidbu.)

Primjer zadatka I

- Sextus je predao 1000 sestercija Anniusu 79.g.n.e. uz obvezu da mu ih vrati u roku godine dana.
- a) O kojem se odnosu radi, pojam i koje su njegove glavne značajke?
- b) Kojom će tužbom tražiti novac Sextus i može li se Annius obraniti tvrdnjom da mu je novac ukraden? Objasnite.
- c) Kako su stranke mogle ugovoriti kamate i jesu li mogle ugovoriti obvezu plaćanja kamate na kamate?

Primjer zadatka II

- Valerije se 6.5.535.g. dogovorio sa Titom da će mu dati 100000 HS uz povrat iznosa u obrocima u roku od jedne godine. Tit mu je 9.5. potpisao i predao potvrdu o primitku iznosa, a novac je dobio 12.5.
- a) O kojem je pravnom odnosu riječ između Valerija i Tita (pojam i karakteristike) i kada je nastao (objasnite)? Što predstavlja pisana potvrda i koja je njena uloga (što ako novac ne bi bio dan)?
- b) Ako bi novac bio dan da ga Tit iskoristi u Egiptu za kupnju žita, ali brod na putu iz Egipta potone?

Fiducia

- fiducijarni uglavak uz *mancipatio* ili *in iure cessio* kojim se fiducijar obvezuje vratiti vlasništvo predmeta fiducije stvari na fiducijanta kada se ispuni dogovoreni uvjet - povrat novca (*cum creditore*) ili nešto drugo (*cum amico* – svrhe ostave, posudbe, *donationis causa, manumissionis causa*)
- Boethius 4.10.41 (ad Cic. Topica 10.42) *Fiduciam vero accepit, cuicumque res aliqua mancipatur, ut eam mancipanti remancipet, velut si quis tempus dubium timens amico potentiori fundum mancipet, ut ei cum tempus quod suspectum est praeterierit, reddat. Haec mancipatio fiduciaria nominatur, idcirco quod restituendi fides interponitur.*
- Fiducija je uistinu kada je netko primio neku stvar mancipacijom, da bi je vratio mancipantu remancipacijom, primjerice kad bi se plašéći vremena nemira mancipirao stvar moćnijem prijatelju, da bi je on nakon što prođe to vrijeme vratio. Ova se mancipacija naziva fiducijarna, jer se povrat temelji na povjerenju.

- *Dama L. Titi ser(uus) fundum Baianum, qui est in agro qui | Veneriensis uocatur, pago Olbensi, uti optumus maxumusq(ue) | esset, (sestertio) n(ummo) | et hominem Midam (sestertio) n(ummo) | fidi fiduciae causa man|cipio accepit ab L. Baiano, libripende antest(ato). Adfines fundo | dixit L. Baianus L. Titium et C. Seium et populum et si quos dicere oportet. ||*
- *Pactum conuentum factum est inter Damam L. Titi ser(uum) et L. Baian(ium), <uti> | quam pecuniam L. <Titius L.> Baian<i>o dedit dederit, credidit crediderit, ex | pensumue tulit tulerit, siue quid pro eo promisit promiserit, | sponndit <sponnderit>, fideue quid sua esse iussit iusserit, usque eo is fundus | eaque mancipia fiducia<e> essent, donec ea omnis pecunia fides||ue persoluta L. Titi soluta liberataque esset; si pecunia sua qua|que die L. Titio h(eredi)ue eius data soluta non esset, tum uti eum | fundum eaque mancipia, siue quae mancipia ex is <<uellet>> L. Titi|us h(eres)ue eius uellet, ubi et quo die uellet, pecunia praesenti | uenderet; mancipio pluris (sestertio) n(ummo) | inuitus ne daret, neue sa||tis secundum mancipium daret, neue ut in ea uerba, quae in uer|ba satis s(ecundum) m(ancipium) dari solet, repromitteret, neue simplam neue || [duplam – – –*
- Tabula Baetica: Dama, Ticijev rob, primio je za 1HS zemljište bajansko, koje se nalazi na Venerinom polju koje pripada selu Olba, bez ikakvih tereta, te za 1HS roba Midasa, mancipacijom *fidi fiduciae causa* od L. Bajana, pred libripensom i antestatusom. L. Bajanus je potvrdio da zemljište graniči sa zemljištima L. Ticija, C. Seja i javnim dobrom.
- Sklopljen je pakt između Dame, roba L. Ticija, i L. Bajana da za onaj novac koji je L. Ticije L. Bajanu dao ili bi dao, pozajmio ili bi pozajmio, zaveo kao dug u blagajničku knjigu ili bi to učinio, ili je za njega jamčio u civilnim formama promissio, sponsio ili fideiussio, zemljište i mancipia (stvari koje se prenose mancipacijom) ostaju u fiducijarnom odnosu sve dok dužni iznos u cijelosti ne bude plaćen L. Ticiju ili na ime vjernosti ne bude oslobođen duga. Ako njegov novac ne bude plaćen L. Ticiju ili njegovim nasljednicima na taj (dogovoreni) dan, tad svoju zemlju i stvari predane u mancipij, ili koje od njih koje želi, L. Ticije ili njegovi nasljednici, gdje i kada želi, može prodati za gotovinu. Neka prodavatelj bez nužde ne da stvar za više od 1HS, niti osiguranje uz mancipaciju, niti riječima kojima se daje osiguranje da obećaje povrat jednostruke ili dvostruke vrijednosti stvari.

Tabulae Herculanaenses

TH 65, tab. II, pag. 4, lijeva strana (20.1.62.g.)

- [M. Noniu]s Fuscus iuravit per Iovem et numina I [deoru]m et genium Neronis Claudi Caesaris I [Aug. ea]m puellam N[a]idem suam suique I [man]cipi esse seque possidere neque sibi cum ullo I co[m]munem aut in publicum privatumve I ob[li]gatam esse.
- postea [L. Comin]us Primus eam puellam Naidem I fidu[cia]e c[a]us[a] HS n. I mancipio [a]cce[pit ab] I [m. No]nio Fusc[o] ob HS DC I libripende T. Blaesio Saturnino.
- M. Nonius Fuscus se zakleo Jupiterom i imenima bogova te božanskim Augustom Neronom da je ropkinja Naide njegovo vlasništvo i njegova ropkinja, da je u njegovu posjedu, te da je ne drži u suvlasništvu niti da postoji založno pravo na njoj u korist trećega ili države.
- Poslije je L. Cominius Primus ropkinju Naide fiducijarnom mancipacijom primio za jedan sestercij od M. Nonija Fusca za dug od 600 sestercija. Pred libripensom T. Baesiom Saturninom.

Bonae fidei ugovor

- P.S. II,13,2 *Quidquid creditor per fiduciarium servum quaesivit, sortem debiti minuit*. Štogođ vjerovnik stekne djelovanjem roba danog u fiduciju, umanjuje visinu glavnice duga.
- D. 13,7,22,1 (Ulpianus lib. 30 ad edictum) *Idem Papinianus ait et si metus causa servum [pigneratum] <fiduciae causa mancipaverit> debitori [tradiderit] <remancipaverit>, quem bona fide [pignori] <fiduciae> acceperat: nam si egerit quod metus causa factum est et quadruplum sit consecutus, nihil neque restituet ex eo quod consecutus est nec debito imputabit*.
- Isto* Papinijan kaže i ako rob dan u fiduciju bude pod prisilom remancipiran dužniku, a koji je primljen u dobroj vjeri: naime, ako je tužio *s actio quod metus causa* i dobije četverostruku naknadu, ništa iz onoga što je dobio ne treba vratiti niti uračunati u dug.
- * odnosi se na krađu pri čemu se isto primjenjuje – dobiveno po osnovi *actio furti* od fiducijanta se ne uračunava

Bonae fidei – obveze stranaka

- D. 13,7,24,3 (Ulpianus lib. 30 ad edictum) *In [pigneraticio] <fiduciae> iudicio venit et si res [pignori] <fiduciae> datas male tractavit creditor vel servos debilitavit. Plane si pro maleficiis suis coercuit vel vinxit vel optulit praefecturae vel praesidi, dicendum est [pigneraticia] <fiduciae> creditorem non teneri. Quare si prostituit ancillam vel aliud improbatum facere coegit, ilico [pignus] <fiducia> ancillae solvitur.*
- Pod *actio fiduciae* potpada i ako je vjerovnik stvari koje su mu dane u fiduciju loše tretirao ili robove kvario. Jasno, ako ih je zbog njihovih zlodjela (prekršaja) kaznio ili okovao ili predao prefekturi ili vlasti, treba reći da vjerovnik nije odgovoran ovom tužbom. Isto tako, ako je ropkinju prostituirao ili prisilio na nešto drugo nevaljano (vrijedno osude), tada fiducija odmah prestaje.

Odgovornost do *culpae levis in abstracto*

- Coll. 10,2,1-2 (Modestinus libro differentiarum secundo sub titulo de deposito vel commodato) 1. *Commodati iudicio conventus et culpam praestare cogitur: qui vero depositi convenitur, de dolo, non etiam de culpa condemnandus est. Commodati enim contractu, quia utriusque contrahentis utilitas intervenit, utrumque praestatur: in depositi vero causa sola deponentis utilitas vertitur et ibi dolus tantum praestatur. 2. Sed in ceteris quoque partibus iuris ista regula custoditur; sic enim et in fiduciae iudicium et in actionem rei uxoriae dolus et culpa deducitur, quia utriusque contrahentis utilitas intervenit.*
- Tko je tužen s *actio commodati* odgovara i za nepažnju (*culpa*); tko s *actio depositi*, samo za *dolus*, neće biti osuđen i zbog nepažnje. Naime, kod posudbe jer obje ugovorne strane imaju korist iz ugovora, one odgovaraju za oboje (*dolus* i *culpa*); kod pohrane korist ima samo deponent i stoga se odgovara samo za *dolus*. 2. Ali i u drugim dijelovima prava poštuje se isto pravilo; tako naime i kod *actio fiduciae* i kod *actio rei uxoriae* se uzima (odgovara se za) i *dolus* i *culpa*, jer obje stranke imaju korist.

DEPOSITUM

- deponent predaje pokretne stvari depozitaru na besplatno čuvanje uz obvezu povrata
- D. 16,3,1pr. (Ulpianus libro 30 ad edictum) *Depositum est, quod custodiendum alicui datum est.* (Ostava (depozit) je ono što je nekome ostavljeno na čuvanje.)
- Nije bitno tko dao stvar u ostavu - D. 16,3,1,39 (Ulpianus 30 ad edictum) *Si praedo vel fur deposuerint, et hos Marcellus libro sexto digestorum putat recte depositi acturos: nam interest eorum eo, quod teneantur.* (Ako razbojnik ili kradljivac (ukradeno, oteto) daju u ostavu, i oni će, smatra Marcel u šestoj knjizi Digesta, imati pravo na tužbu iz ostave (*actio depositi*) jer i oni imaju interes da (natrag dobiju) stvar za koju odgovaraju.)
- *contractus bilateralis inaequalis i bonae fidei*

Depozitar – odgovornost samo za dolus (nema retencije ni kompenzacije kod Justinijana), deponent do *culpa levis in abstracto*

- D. 16,3,1,8 (Ulpianus 30 ad edictum) *Si vestimenta servanda balneatori data perierunt, si quidem nullam mercedem servandorum vestimentorum accepit, depositi eum teneri et dolum dumtaxat praestare debere puto: quod si accepit, ex conducto.*
- Ako odjeća dana na čuvanje zakupcu kupališta nestane (propadne), on će, smatram, ukoliko nije primio novčanu naknadu za čuvanje odjeće, odgovarati po *actio depositi*, i to samo za *dolus*, ali ako je primio naknadu, odgovarat će po *actio conducti*.
- *Justiniani, Inst. 3,14,3 Praeterea et is apud quem res aliqua deponitur, re obligatur et actione depositi, qui et ipse de ea re quam accepit restituenda tenetur. Sed is ex eo solo tenetur, si quid dolo promiserit, culpa autem nomine, id est desidiaae atque negligentiae, non tenetur: itaque securus est qui parum diligenter custoditam rem furto amisit, quia qui negligenti amico rem custodiendam tradidit suae facilitati id imputare debet.*
- Pored toga, i onaj kod koga se neka stvar ostavlja biva obvezan predajom stvari i (odgovara) po *actio depositi*, pa je odgovoran da stvar koju je primio natrag vrati. Međutim, on odgovara samo za ono što je učinio dolozno, a za nepažnju (*culpa*), to jest za nerad i nepažnju ne odgovara, pa stoga može biti siguran i onda kada je stvar zbog toga što ju je nedovoljno pažljivo čuvao bila ukradena, jer ako netko (svoju) stvar povjeri na čuvanje nepažljivu prijatelju, to treba da pripiše svojoj lakomislenosti.

Posebni oblici

- *DEPOSITUM MISERABILE (necessarium)*
- - 2x iznos

- *DEPOSITUM IRREGULARE*

- SEKVESTRACIJA
- *Actio depositi sequestraria*

DEPOSITUM IRREGULARE

- Paul., Sent. 2,12,9 *Si pecuniam deposuero eaque uti tibi permisero, mutua magis videtur quam deposita, ac per hoc periculo tuo erit.* (Ako ti ostavim novac na čuvanje i ujedno dopustim da ga koristiš, to se može prije smatrati zajmom nego ostavom, pa će zbog toga rizik padati na tebe.)
- D. 16,3,1,34 (Ulpianus 30 ad edictum) *Si pecunia apud te ab initio hac lege deposita sit, ut si voluisses uteris, prius quam utaris depositi teneberis.* (Ako je novac deponiran kod tebe uz sporazum da ga ti, ako budeš htio, možeš koristiti, onda ćeš za period prije nego ga počneš koristiti odgovarati po actio depositi.)
- D. 16,3,25,1 (Papinianus 3 resp.) *Qui pecuniam apud se non obsignatam, [ut tantundem redderet,] depositam ad usus proprios convertit, post moram in usuras quoque iudicio depositi condemnandus est.* (Onaj tko nezapečaćeni novac koji mu je bio ostavljen u depozit, uz obvezu da vrati isti iznos, iskoristi za svoje potrebe, ako padne u zakašnjenje, bit će osuđen da plati i **kamate na osnovi actio depositi.**)

Zadatak

- Marije se dogovorio s Apijem 12.02.121.g. da će mu dati na besplatno čuvanje na dva mjeseca 50000HS u zapečaćenom kovčežiću koji mu predaje 19.02.
- a) O kojem je ugovoru riječ između Marija i Apija (pojam) i kada je on nastao? Objasnite njegove karakteristike te koliko i kako je Marije mogao potraživati natrag.
- b) O čemu bi bila riječ da je novac bio nezapečaćen te s Apije njime koristio?
- b) Nakon povrata, Marije se 30.4. dogovorio sa svojim bratom Licinijem da će mu dati za potraživanja (vrijednost potraživanja 38000HS) koja brat ima prema Juliju 30000HS. Koji je ugovor nastao među Marijem i Licinijem (pojam)? O kojem je također institutu općeg dijela obveznog prava riječ (objasnite pojam) i koja odgovornost iz njega proizlazi za Licinija?

Commodatum

- komodant predaje komodataru nepotrošnu stvar na besplatnu uporabu, a komodatar se obvezuje vratiti je nakon određenog vremena ili dogovorene upotrebe
- pokretne i nepokretne
- *ad pompam vel ostentationem*
- *komodatar – snosi primjerene redovite troškove*
- *komodant – izvanredni troškovi*

Odgovornost

- komodatar odgovara za svaku krivnju (i za kustodiju)
- komodant – *dolus* i *culpa lata*
- D. 13,6,18,3 (Gaius 9 ad edictum provinciale) *Item qui sciens vasa vitiosa commodavit, si ibi infusum vinum vel oleum corruptum effusumve est, condemnandus eo nomine est.* (Tako će onaj tko je, znajući za to, drugome dao na posudbu neispravne posude, pa se u njih uliveno vino ili ulje pokvarilo ili isteklo, biti po ovoj osnovi osuđen.)
- komodatar – *actio commodati contraria*, kompenzacija, retencija

Odgovornost komodatara

- *Justiniani, Inst. 3,14,2 Item is, cui res aliqua utenda datur, id est commodatur, re obligatur et tenetur commodati actione. Sed is ab eo, qui mutuuum accepit, longe distat: namque non ita res datur, ut eius fiat, et ob id de ea re ipsa restituenda tenetur. Et is quidem, qui mutuuum accepit, si quolibet fortuito casu quod accepit amiserit, veluti incendio, ruina, naufragio aut latronum hostiumve incursu, nihilo minus obligatus permanet. At is, qui utendum accepit, sane quidem exactam diligentiam custodiendae rei praestare iubetur nec sufficit ei tantam diligentiam adhibuisse, quantam suis rebus adhibere solitus est, si modo alius diligentior poterit eam rem custodire: sed propter maiorem vim maioresve casus non tenetur, si modo non huius culpa is casus intervenerit: alioquin si id, quod tibi commodatum est, peregre ferre tecum malueris et vel incursu hostium praedonumve vel naufragio amiseris, dubium non est, quin de restituenda ea re tenearis. Commodata autem res tunc proprie intellegitur, si nulla mercede accepta vel constituta res tibi utenda dana est. Alioquin mercede interveniente locatus tibi usus rei videtur: gratuitum enim debet esse commodatum.*
- Isto tako i onaj kome se neka stvar daje na upotrebu, to jest u posudbu, biva obvezan predajom stvari i odgovara prema *actio commodati*. Ali on je u znatno drukčijem položaju od onoga tko je primio zajam jer mu se stvar ne predaje da bi prešla u njegovo vlasništvo, pa je odgovoran da tu istu stvar natrag vrati. Stoga onaj tko je primio zajam i onda kada zbog nekog slučaja (više sile) izgubi stvar koju je dobio, na primjer u požaru, rušenju, brodolomu te napadu razbojnika ili neprijatelja, ostaje svakako i dalje u obvezi. Ali **onaj tko je dobio stvar u posudbu**, makar da mora pokazati posebnu (znatnu) pažnju u čuvanju stvari i da nije dovoljno da u tome ulaže onoliki stupanj pažnje koju obično ulaže kada vodi brigu o svojim vlastitim stvarima, ako bi i netko drugi stvar mogao čuvati uz više pažnje **ipak ne odgovara za višu silu ili slučaj, ako do tog slučaja nije možda došlo zbog njegove krivnje.** Pak, ako si stvar koja ti je dana u posudbu htio ponijeti sa sobom na put pa si je tada zbog napada neprijatelja ili razbojnika, odnosno u brodolomu izgubio, nema sumnje da ćeš biti odgovoran za vraćanje te stvari. **Stvar se u pravom smislu smatra danom na posudbu ako ti je dana na korištenje, a da za to nije isplaćena ni ugovorena nikakva naknada, jer ako je došlo do (ugovaranja) naknade, smatra se da ti je stvar dana na upotrebu po osnovi najma (zakupa), budući da posudba treba da bude besplatna.**

Ali...

- D. 13,6,5,10 (Ulpianus 28 ad edictum) *Interdum plane dolum solum in re commodata qui rogavit praestabit, ut puta si quis ita convenit: vel si sua dumtaxat causa commodavit, sponsae forte suae vel uxori, quo honestius culta ad se deduceretur, vel si quis ludos edens praetor scaenicis commodavit, vel ipsi praetori quis ultro commodavit.*
- U nekim će slučajevima onaj tko je stvar dobio na posudbu odgovarati samo za dolus, na primjer, u slučaju kada je tako ugovoreno ili kada je netko dao stvar u posudbu zbog svog vlastitog interesa, na primjer, svojoj zaručnici ili supruzi da bi ona bila dovedena k njemu što uglednije ukrašena, ili ako je pretor, određujući da se održe igre, nešto posudio glumcima, ili je to čak i netko drugi posudio samom pretoru.

Pravo na naknadu troškova

- D. 13,6,18,2 (Gaius 9 ad edictum provinciale) *Possunt iustae causae intervenire, ex quibus cum eo qui commodasset, agi deberet: veluti de impensis in valetudinem servi factis quaeve post fugam requirendi reducendique eius causa factae essent: nam cibariorum impensae naturali scilicet ratione ad eum pertinent, qui utendum accepisset. sed et id, quod de impensis valetudinis aut fugae diximus, ad maiores impensas pertinere debet: modica enim impendia verius est, ut sicuti cibariorum ad eundem pertineant.*
- Mogu se pojaviti osnovani razlozi na temelju kojih se može voditi spor i protiv posudbodavca, na primjer, za troškove učinjene radi liječenja roba ili one koji su nastali nakon njegovog bijega radi hvatanja i privođenja, a izdaci učinjeni za njegovu ishranu po prirodnom pravu idu na teret onoga tko ga je dobio na upotrebu. Ali i ono što smo rekli o troškovima oko liječenja ili povodom bijega treba da se tiče većih izdataka jer obični izdaci, isto kao i troškovi prehrane, padaju na posudoprimca.

RUČNO-ZALOŽNA POGODBA (CONTRACTUS PIGNERATICIUS)

- Realni kontrakt kojim založni dužnik predaje založnom vjerovniku neku pokretnu ili nepokretnu stvar u zalog za osiguranje vjerovnikove tražbine uz obvezu da založni vjerovnik mora stvar vratiti po prestanku založnog prava (plaćanjem duga ili na bilo koji drugi način)
- *Justiniani, Inst. 3,14,4 Creditor quoque, qui pignus accepit, re obligatur, qui et ipse de ea ipsa re quam accepit restituenda tenetur actione pigneraticia. Sed quia pignus utriusque gratia datur, et debitoris, quo magis ei pecunia crederetur, et creditoris, quo magis ei in tuto sit creditum, placuit sufficere, quod ad eam rem custodiendam exactam diligentiam adhiberet: quam si praestiterit et aliquo fortuito casu rem amiserit, securum esse, nec impediri creditum petere.*
- I vjerovnik koji je primio ručni zalog obvezuje se primanjem stvari, i to samom onom stvari koju je dobio. Ali budući da kod zalogu obje strane imaju koristi, dužnik — da bi lakše došao do zajma, a vjerovnik — da bi mu potraživanje bilo sigurnije, odlučeno je da se u pogledu čuvanja stvari smatra dovoljnom tražena pažnja, pa ako tu pažnju pokaže, makar nekim pukim slučajem i izgubio stvari, može biti siguran jer mu to neće smetati da traži vraćanje duga.

Odgovornost

- oba odgovaraju za svaku krivnju do *culpa levis in abstracto* – vjerovnik i za *custodia*!?
- založni vjerovnik – *actio pigneraticia contraria* i retencija – *pignus gordianum*
- *pignus irregulare* - zamjenjive, potrošne stvari vlasništvo (vraća se *tantundem eiusdem generis*)